

מיטתו שלמה: כיצד זכה יעקב שכל בניו יישארו במשפחה?

עשיר קמצן שכב על ערש דווי ונשם את נשימותיו האחרונות. ילדיו התאספו במתח סביב מיטתו וקיוו לשמוע כיצד יחלק את רכושו. כל חייו שמר את הכסף מתחת למזרן ועכשיו ייחלו לשמוע מה זוכים לקבל ממנו. הוא פתח חצי עין ושאל: "אברהם פה?" – "כן". "יצחק פה?" – "כן". "יעקב פה?" – "כן". "יוסף פה?" – "כן אבא, כל בניך עומדים סביב המיטה שלך".

- "תתביישו לכם! אז מי נשאר בחנות?"...

עם ישראל הוקם בכוח שלושה אבות, אבל התואר הנצחי שלנו הוא על שם אב אחד: "עם ישראל". איננו נקראים על שמו של האב המייסד, אברהם, גם לא על שמו של האב שפשט את צווארו לעקדה, יצחק, רק על שם השלישי והאחרון: יעקב אבינו. הדבר בולט בין היתר בפסוק הכי חשוב בחיים היהודיים המסכם את כל תמצית האמונה שלנו: "שמע ישראל, ה' אלוהינו ה' אחד".

מה הופך את יעקב למושלם יותר מאבותיו הנעלים?

1. ספרי דברים לא: נאמר: 'דבר אל בני ישראל' ולא נאמר 'דבר אל בני אברהם', 'דבר אל בני יצחק'... לפי שהיה אבינו יעקב מפחד כל ימיו ואומר: אוי לי, שמא תצא ממני פסולת כדרך שיצאה מאבותיי. אברהם יצא ממנו ישמעאל שעבד עבודה זרה... יצחק יצא ממנו עשו, אבל ממני לא תצא פסולת.

בראשית רבה עו: בחור [מובחר] שבאבות זה יעקב, שנאמר 'כי יעקב בחר לו י-ה' – **יפה תואר שם: שהייתה מיטתו שלימה.**

יעקב אבינו מסמל את מידת האמת, מידת הנצח. בעוד שאברהם אבינו שינה את העולם, הוא היה הראשון שהפיץ את האמונה המונותיאיסטית בא-ל אחד וכל העולם הנאור מאמין כיום באמונה שלו, בכל זאת בתוך ביתו פנימה זכה אברהם להצלחה חלקית בלבד: חמישים אחוז מילדיו נותרו מחוץ למערכת. גם יצחק אבינו, היהודי הראשון שנולד מאב ואם יהודיים בטהרה, ואף זכה לשאת אישה קדושה כמותו, לא זכה להצלחה בתוך ביתו וחמישים אחוז מילדיו נשארו בחוץ. יעקב אבינו הוא הראשון שזכה ל"מיטתו שלימה" וכל ילדיו הם יהודיים, "שבטי י-ה". יעקב אבינו מסמל את היכולת להנחיל את האמת הפנימית לכל מקום.

הדבר מגיע לשיא בפרשת השבוע: ישנו רצון טבעי אצל הורים ללכת מהעולם בצורה מכובדת. גם אם קרה חלילה ובמשך החיים היו חיכוכים שונים במשפחה, הורים מייחלים להיפרד מילדיהם כשהם עומדים לפניהם כאיש אחד בלב אחד. ואולם למרבה הצער, אברהם ויצחק לא זכו לפרידה כזו.

על אברהם מסופר בפרשת חיי שרה, שהוא בירך את יצחק בלבד לפני מותו ולא מוזכרת פרידה מישמעאל. אצל יצחק לא מוזכרת בכלל פרידה מהילדים¹. ואילו יעקב הוא היחיד שעוזב את העולם באופן של "האספו ואגידה לכם". הוא אוסף את שנים עשר ילדיו סביב מיטתו ומברך אותם לפרידה².

¹ פטירת רבקה אמנו: רבקה היא היחידה מהאבות והאימהות שמותה או קבורתה אינם מוזכרים כלל בתורה. (מות שרה ורחל מתואר באריכות וקבורת לאה במערת המכפלה מוזכר בסוף פרשת ויחי). הרמב"ן כותב כי התורה מתכוונת לרמוז על פטירת רבקה בדבריה (לה, ח) על מות "דבורה מינקת רבקה". ולכאורה מה חשוב לדעת על מות העוזרת? אלא זהו רמז על מות רבקה עצמה.

הרמב"ן מוסיף כי הדבר בא ברמז, משום כבודו של רבקה. בעת פטירתה, איש מקרובי משפחתה לא היה יכול לכבד אותה. יצחק היה עוור ומרותק לביתו, יעקב לא שב הביתה ועשו היה בכעס לאחר פרשת הברכות.

² אנקדוטה מרגשת: לפני כמה שנים היה אדם שזכה ללכת מהעולם בהארט פנים גדולה כזו. הרב משה גרינברג, שליח הרבי מלובאוויטש בבני ברק, עזב את העולם כשכל ילדיו ליוו אותו לקבורה. הפלא הוא שילדיו הם 17 במספר וכולם שלוחים בכל רחבי העולם: אחד באלסקה, שניים בשנחאי בסין, אחד באוהיו, שניים

וכל הורה מבקש לדעת: במה זכה יעקב? מדוע דווקא אצלו קיננה מדת הנצח ככתוב "תיתן אמת ליעקב"? ובקיצור, מה הסוד של האבות המאושרים?

ליקוטי תורה לרבנו הזקן במדבר פג: כתיב 'תיתן אמת ליעקב', ויש להבין למה מדת יעקב נקראת אמת? וכי מידת אברהם ויצחק אינם אמת חס ושלום!?

זאת שאלה עצומה, משום שמדובר בתופעה לחלוטין לא צפויה. זה לא שיעקב גידל שנים עשר צדיקים מופלאים ללא יצר הרע. ההיפך הגמור. אפילו בברכת הפרידה שלו הוא מגדיר את שמעון ולוי במילים נוראיות ביותר:

בראשית מט,ה: שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם – רש"י: אומנות זו של רציחה חמס היא בידכם, מברכת עשו היא זו, אומנות שלו הוא ואתם חמסתם אותה ממנו.

והשאלה מתבקשת: מה מנע, אם כן, משמעון ולוי להפוך להיות לגמרי "עשו"? בעוד שישמעאל נותר שבוי ב"ישמעאל" שבו ועשו נותר לכוד ב"עשו" שבו, בני יעקב ידעו לעצור את הירידה ולגלות את כוח התשובה. הם היו הראשונים שהגדירו את חייהם מחדש. מהי אותה צורת חינוך המלמדת לתקן?

אנו רוצים לדון בשני רעיונות נפלאים: אחד מוצא את הפתרון באישיותה של לאה אימנו, ואחד מוצא את המענה באישיותו הייחודית של יעקב אבינו אשר הבדילה אותו באופן מהותי מאברהם ויצחק.

ב. לפני שנכנסים לעניין, הערה אחת על כללות הפרשה. הנושא המרכזי של פרשת ויחי הוא פרידת יעקב מבניו והברכות שהוא מעניק לכל אחד מהם. כאן מעלים המפרשים את השאלה הפשוטה: מהי תכלית מתן הברכות?

אם הכוונה היא כפשוטה, לברך כל אחד מהילדים שיזכה להגשים את הפוטנציאל שנתן לו ה' ולממש את היכולות האישיות שלו (יהודה במלוכה, יששכר בתורה, זבולון במסחר וכו') – מדוע יעקב אינו מברך את שלוש בניו הגדולים? כיצד מפנה אליהם רק דברי תוכחה חריפים?

לאיך, אם תכלית המפגש הייתה להוכיח את בניו על מעשיהם הרעים (כפי שמביא רש"י דברים א,ד, שהזמן הנכון להוכיח את הילדים הוא סמוך לפטירה) – מדוע מוכיח רק את שלוש הגדולים ולא גם את יהודה או שאר בניו שהיו מעורבים במכירת יוסף ובחטאים אחרים?

2. אברבנאל מט: השאלה בתכלית הברכות האלה בכלל, אם היו דבריו לתכלית ברכה [ותפילה לה] כמו שיראה מברכת יהודה וזן ואשר ויוסף, יקשה בראובן, שמעון ולוי שהביא עליהם קללה ולא ברכה? ואם בא להוכיחם על מעשיהם המגונים כמו שיראה מברכת ראובן שמעון ולוי, יקשה מאוד ביהודה וזבולון וזן ואשר שאין להם תוכחה כי אם הגדת העתיד?

האברבנאל עונה רעיון מבריק 'מחוץ לקופסה': המפגש האחרון נועד כולו לשם מינוי מנכ"ל לעם ישראל. תם עידן האבות ומתחיל עידן השבטים ויעקב מוכרח למנות את המלך, את האיש שינהל את עם ישראל עד ביאת המשיח וכל פרשת הברכות אינה אלא מעטפת למינוי יהודה למלכות.

זאת הסיבה שיעקב אומר מילים כל-כך קשות על שלוש בניו הגדולים. יעקב מכוון בכך להסביר מדוע הילדים הגדולים מיהודה אינם קודמים לו למלכות. לכן מסביר כי אינם נושאים בתכונות הנדרשות לכך. ראובן הוא כעסן ופזיז ואילו שמעון ולוי קנאים. ואחרי שמעניק ליהודה את המלכות, יעקב עובר לנמק מדוע אחד מהילדים הצעירים לא יקבל את המלכות. ולכן מבהיר כי כל אחד מהם נועד לשם ייעוד אחר – תורה, דיינות, מסחר וכו'.

בטקסט, אחת בגרמניה ועוד – ובכל זאת שרשרת ניסים הובילה לכך שכולם הגיעו. כנראה זאת הייתה הדרך של הקב"ה להשיב לו על הוויתור הגדול לחיות הרחק מהילדים...

אברבנאל שם: דעתי נוטה שיעקב בעת מותו רצה לבאר מאיזה מבניו יצא שבט המלכות והממשלה ... ולכן עשה חיפוש וחקירה בכל אחד מבניו כפי טבעו ותכונותו מי הוא הראוי למלכות, כי טבע הבנים אשר יולדו מהם יהיה נוטה לטבע האבות ... ולכן זכר בכל אחד פעם התכונות שלו עצמו ופעם העתיד לבוא על זרעו ... להודיע אם הוא ראוי למלכות ושררה או לא.

מהי באמת הסיבה שיהודה ראוי למלכות יותר משאר אחיו? במה הוא יותר טוב מראובן או מיוסף? השאלה העיקרית היא כמובן ביחס ליוסף: הרי יוסף עמד באותן דקות לפני יעקב כשהוא לבוש **בבגדי מלוכה** בתור **משנה למלך מצרים** ועשה כבר את העבודה מצוין? מדוע למנות מישהו אחר תחתיו?

הרבי מליובאוויטש האריך בהזדמנויות שונות בנקודה פשוטה וברורה מתוך הכתובים: יהודה היה כבר מלך אמתי. הוא היה אדם שהקדיש את חייו לאחרים. יותר מפעם אחת הוא וויתר על כל מה שחשוב לו לטובת האושר של אחרים. פעם אחת הוא מתייצב מול האחים כדי להוציא את יוסף מהבור ולמכור אותו לסוחרים ובכך מוביל להצלת חייו. פעם שנייה הוא מודה לתמר ומציל את חייה. ובפעם השלישית הוא משכיב את עצמו על הכביש עבור הצלת בנימין אחרי עלילת הגביע.

אצל השבטים האחרים איננו מוצאים רמת מסירות עילאית כזו: ראובן מנסה להציל את יוסף מידי האחים, אך בהמשך הוא מסתלק משם כדי לעסוק בתעניתו תוך שיוסף עובד מיד ליד ונמכר לישמעאלים. יוסף מנמק את מחילתו לאחים בכך שהם גרמו לו טובה גדולה וגלגלו אותו למצרים. אך איש אינו מוסר את עצמו בפשטות כזו כמו יהודה ונותן את חייו ממש לטובת הצלת תמר ובנימין.

זה מה שנדרש ממנהיג: על המלך נאמר שהוא 'לב כל קהל ישראל'. פירוש, אדם **שתורם את חייו לציבור**. איש ציבור הוא אדם שבוחר למסור את חייו לצורכי הקהילה. הוא מפסיק לדאוג לעצמו, לאשתו ולילדיו והופך להיות 'משרת ציבור' במלוא מובן המילה. להוביל את העם למקום טוב יותר.

ליקוטי שיחות ל/219: אחד הטעמים שדווקא יהודה היה ערב על בנימין, כי עיקר עניינו הוא **מלכות** [כמו שנתברך מיעקב 'לא יסור שבט מיהודה עד כי יבוא שילה'] ומצד עניין המלכות התגלה בו אמתית האחדות של ישראל שהם נקודה אחת שלמעלה מהתחלקות.

החסיד רבי מענדל פוטרפס היה דמות מעוררת השראה. עוד בצעירותו היה מעורב בסיפור של מסירות נפש כדי לחלץ יהודים מרוסיה הקומוניסטית ובעקבותיו ישב שנים רבות במחנה עבודה. אחרי שיצא מרוסיה והגיע לניו-יורק הוא חווה אסון. הבת שלו (גברת ליברוב) נהרגה בתאונת דרכים.

כמה חודשים אחר כך, סבי, הרב משה אשכנזי, ביקר אצל הרבי, אך התחמק מלפגוש את רבי מענדל. הוא לא היה מסוגל להביט לו בעיניים. רבי מענדל הרגיש בכך וסיפר לו סיפור: רב חובל הפליג בראש אנייה עמוסת נוסעים אל הים הגדול, אך באמצע הדרך קיבל טלגרמה שאשתו חלתה מאוד. הוא היה טרוד מכך לאורך ההפלגה ובקושי הצליח לסיים את המסע. כשהגיע אל היעד, העמידו אותו למשפט על כך שבתור מנהיג האנייה היה מוטל עליו להתמסר לגמרי אל המשימה ולשכוח לחלוטין את עצמו. וכך, סיים רבי מענדל ואמר לסבי, מוטלת עלינו המשימה לסייע לחסידים אחרים ומה שייך לשקוע בכאב של עצמנו?

וכעת שבים אל מרכז השיעור ושואלים: כיצד יעקב אבינו זכה לילדים כאלו שידעו לתקן? הדוגמא הכי טובה היא יהודה עצמו: הוא **לא היה הצדיק הכי גדול** ובכל זאת יהודה מצא את הכוחות לעשות את הסיבוב **ולתקן את טעויותיו** - מה שהדודים שלו, עשו וישמעאל, לא השכילו לעשות?

ג. לפי הסבר אחד המובא בקצרה בליקוטי שיחות, כוח התשובה היה תוצר החינוך של **לאה אימנו**. בפעם הראשונה שלאה מוזכרת בתורה, היא מוצגת בצורה שנראית מאוד לא מכובדת:

3. בראשית יט, כז: ועיני לאה רכות ורחל הייתה יפת תואר ויפת מראה.

והתמיהה גדולה: כיצד יתכן לבזות את לאה עם הנגדה כה חמורה בינה לרחל? אחותה יפת תואר ואילו היא עיניה מכוערות! במיוחד שהעיניים הם הביטוי הישיר של הנפש, כדברי הגמרא (תענית כד) "כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה" – וכיצד ניתן לבזות כך את עיני לאה?

בספרי חסידות מבואר כי העיסוק בעיניה של לאה, מבטא למען האמת את השבח הגדול ביותר שלה. עיניה היו רכות משום שלא הייתה בעלת התשובה הראשונה. לאה היא הראשונה שהפכה את חייה. היא הביאה לעולם את ההבנה כי הקב"ה לא תובע שלמות, הוא מבקש את התיקון של חוסר השלמות. ה' יוצר בעיות כדי שניאבק בהן.

לאה הייתה בוכה על מר גורלה. היא ידעה את התכנית של הוריה, "הגדולה לגדול והקטנה לקטן" ולכן היא אמורה להינשא לעשו. הבכי שלה היה מאבק ותפילה לשנות את גורלה. ואכן התפילה חוללה את הנס ושינתה את גורלה מהקצה אל הקצה. בפועל היא ילדה את רוב ילדי יעקב וזכתה להצמיח את האצרות הגדולים ביותר של עם ישראל: הכהונה והלוויה, משה רבנו, המלוכה של יהודה דוד, התורה של יששכר והעושר של זבולון.

ולכן ילדי לאה היו כאלו שנפלו וקמו. זה החינוך שהם קיבלו מאימא שלהם. אלוקים לא מחפש שלמות, הוא מחפש את ההתקדמות ההדרגתית מהמקום בו היינו אתמול. ילדי לאה ידעו שהם אמנם לא יזכו לעולם להיות מושלמים כמו יוסף ובנימין, אך יזכו לשנות משמעותית את המקום בו התחילו.

ליקוטי שיחות לה/153: יש לומר שיסוד החילוק בין עבודת השבטים, מה שבני לאה עניינם בעיקר הוא עבודת התשובה ויוסף ובנימין עבודת הצדיקים - שרשו באימהות: לאה שייכת לעבודת בעלי תשובה ורחל לעבודת הצדיקים. וזהו מה שנאמר 'ועיני לאה רכות ורחל הייתה יפת תואר ויפת מראה'. רחל מורה על עבודת הצדיקים בלי מום ולא מה מורה על עבודת התשובה שזהו הבכיה דלאה.

אם ננסה לתרגם את הדברים לעצה חינוכית מעשית: הורים ומורים חייבים להעניק לילדיהם את התחושה שאין דבר אבוד. שום עבירה אינה גדולה מהאפשרות לתקן אותה, ואדרבה, דווקא מי שנפל בחלקו לתקן את דרכיו, זוכה לגרום נחת רוח גדולה יותר לקב"ה שהצדיק אינו זוכה לה³.

[אולי יש לומר בדרך אפשר, שזאת הסיבה שיעקב אבינו מבקש בסוף פרשתנו להיקבר על יד לאה! אף שהיא הייתה "אישה שנואה" ביחס לרחל. שכן בסוף ימיו הוא הבין את התרומה האדירה של לאה לחייו ולהקמת עם ישראל. היא העניקה לנו את סוד הנצח].

בנוסף לכך, ישנו הסבר גדול ורחב המובא בספרים המבוססים על דרך הלימוד הקבלית ומורחב הרבה בספרי חב"ד, לפיו סוד הנצח של משפחת יעקב טמון באישיותו המיוחדת של יעקב אבינו.

ד. ההיסטוריה של עם ישראל למודת רדיפות וסבל. האויב הכי גדול שלנו באלפיים השנים האחרונות הם בני העם הנוצרי שיצאו מתוכנו. הם הובילו את מסעי הצלב, את רדיפות האינקוויזיציה ואת עלילות הדם לאורך מאות שנים.

³ סיפור מעניין: וולטר רתנאו היה שר החוץ היהודי היחיד בתולדות גרמניה. הוא שימש שר החוץ בממשלת וויימאר ששלטה בגרמניה ממלחמת העולם הראשונה עד עליית הנאצים בשנת 1933. ב-24 ביוני 1922 בעת שנסע במכונית פתוחה ברחובות ברלין, התנקשו בחייו שלושה צעירים גרמנים, עקב מוצאו היהודי ויזמתו לחתום הסכם לשיתוף פעולה עם ברית המועצות. שני הצעירים שביצעו את ההתנקשות נהרגו בעת פשיטה של המשטרה על ביתם ואילו השלישי שנהג את הרכב, ארנסט טוכוב, נתפס והועמד למשפט. במהלך המשפט קיבל מכתב מאמו היהודייה של רתנאו, בו כתבה שאם יודה בפני השופט ויבקש סליחה מהאלוהים, היא סולחת לו על מעשהו. משום שהיא בטוחה שעשה זאת רק משום שלא הכיר את בנה ואילו היה יודע כמה אצילי היה, לא היה מפנה אליו את נשקו. המילים חדרו עמוקות לליבו של טוכוב והוא ייחל לכפר על מעשהו. בעת שפרצה מלחמת העולם השנייה, הוא היה חייל בלגיון הזרים הצרפתי ופעל לחלץ יהודים ממרסיי לספרד. ההערכה היא כי הצליח לחלץ מתוך סיכון אדיר כ-700 יהודים מצרפת הכבושה על ידי הנאצים.

ישנה דרשה מדהימה המובאת כמה פעמים בש"ס, לפיה ניתן היה למנוע את הקמת הדת הנוצרית. הקמת הנצרות התרחשה לא פחות ולא יותר בגלל שיטה חינוכית יהודית נוקשה ולא מאוזנת.

4. חסרונות הש"ס (מהשמטת הצנזורה) סנהדרין קז"ב: תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידיים ולא כרבי יהושע בן פרחיה שדחפו לישו בשתי ידיים.

הטעות החמורה ביותר בחינוך היא ללכת עד הסוף. הגמרא מציינת שני מקרים כדוגמא לכך: גיחזי היה משרתו של אלישע הנביא. פעם הגיע נעמן, שר צבא ארם וביקש עצה מהנביא למחלת הצרעת בה לקה. אלישע הורה לו לטבול במי הירדן והוא נרפא. נעמן שב נרגש אל הנביא ובידיו מתנות, אך הנביא סירב לקחתן. כשנעמן התרחק מהבית, רץ אחריו גיחזי ואמר כי הנביא מבקש את המתנות. הדבר נודע לאלישע והוא סירב למחול לו. הוא קילל את גיחזי בחומרה שצרעת נעמן תדבק בו, והמשרת המושפל והנואש הלך והקים עבודה זרה והחטיא את הרבים.

סיפור שני: רבי יהושע בן פרחיה וישו הלכו לירושלים ונכנסו לפונדק. בעלת המקום אירחה אותם יפה, אמר רבי יהושע כמה יפה אכסניה זו. חשב ישו שכונת רבו היא שהאישה נאה. אמר: רבי, עיניה טרוטות [לא יפות]? אמר לו, רשע, בכך אתה עוסק?! הוציא 400 שופרות ונידה אותו. בא ישו לפניו כמה פעמים וביקש לקבל אותו ולא השגיח בו... הלך וזקף לבנה והשתחוה לה. אמר לו רבי יהושע חזור בך. אמר לו מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה.

תמורת זאת, אלישע הנביא ורבי יהושע היו צריכים לנהוג אחרת לגמרי: "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת"⁴. זאת תובנה ענקית בחינוך: השיטה הנכונה היא לשלב בין שתי תנועות הפוכות. חינוך טוב אינו מבוסס על חסד בלבד וגם לא על גבורה בלבד, הוא שילוב של שני כוחות הפוכים⁵.

מחנך טוב פועל מהראש, מההיגיון הבריא ולילד מסוים הוא נוקט בקו של חסד ולילד אחר הוא נוקט בקו של גבורה. יתירה מכך: גם החסד או הגבורה עצמם הם אינם חד-ממדיים, אלא מאוזנים ומוגבלים. נתינת חסד מוגבלת לפי דרישות הגבורה וכן להיפך, גבורה מאוזנת לפי כלי המקבל.

האדמו"ר הקודם מליובאוויטש מעניק לכך דוגמה חזקה: מעשה במחנך דגול בשם רבי ניסן, הוא הצליח מאוד בהשפעה על תלמידיו, אך כפי שקורה לפעמים, דווקא בתוך ביתו הוא נכשל. הבן שלו, יצחק שאול, סבל ממידות רעות. פעם שמע רבי ניסן כיצד בנו מתעלל לבעלי החיים בחצר. הוא קרא לבנו הביתה ואמר כי עליו לחוש בעצמו את הכאב שהוא גורם לבעלי החיים. לכן הוא יכה אותו. הבן הכאוב יצא מהבית בוכה וכשחזר פנימה, ראה מחזה מדהים. אביו ישב ליד השולחן והתייפח בבכי. האב כאב את העובדה שנאלץ להכות את בנו. והמראה הזה זעזע את הבן. השילוב בין הכעס של האב ובין הכאב והרחמים שלו על מצב הילד חדרו את לב הבן ושינו אותו.

כעת נוכל להבין את סוד הנצחיות של יעקב אבינו: האבות הקדושים מכונים בשם "אבות", משום שכל אחד מהם הנחיל תכונת נפש יסודית לכל יהודי. אברהם מוגדר בתורה בתור "אברהם אהבי". הוא העניק לנו את תכונת ה"חסד" וההשפעה. אברהם עסק כל ימיו בנתינה, הוא הפיץ את בשורת האמונה, הוא ניהל פונדק להכנסת אורחים וביקש רחמים על אנשי סדום.

אולם תנועת ההשפעה החד-ממדית יצרה גם בעיה חמורה. לעיתים היו צריכים להפגין גבורה ואברהם לא עשה זאת. המדרש (ריש שמות רבה) דורש על אברהם את הפסוק הקשה "חושך שבטו שונא בנו". הוא נמנע מלהעניש את ישמעאל על מעשיו הרעים, משום שלימד עליו זכות וראה בו רק את הטוב. התנעה הזו בולטת בסיפור התורה על הוויכוח אודות ישמעאל. גם כאשר שרה עוררה את תשומת לבו לכך שנוכחות ישמעאל מזיקה לחינוכו של יצחק, אברהם סירב להחמיר אתו.

⁴ המהרש"א מדייק בכך ש"שמאל דוחה", היינו שהדחייה צריכה להיות בצד השמאלי, החלש יותר, בעוד שהקירוב צריך להיות בצד הימני, החזק. שכן כמות האהבה צריכה לעלות בהרבה על כמות הגבורה.
⁵ בכך מבאר הרבי (ביאורים לפרקי אבות א,ו), מה שרבי יהושע בן פרחיה הוא זה שאמר "הוי דן את כל האדם לכף זכות", כיון שהבין מאוחר מדי שהיה עליו לתת צ'אנס נוסף לישו הנוצרי.

יצחק, לעומתו, מסמל את התנועה ההפוכה. יצחק היה אדם פנימי, מכונס בעצמו, שלא היה מעורב כלל עם הבריות. הוא היחיד בין האבות שלא יצא מהארץ וכמעט שלא יצא מביתו בהיותו עוור. חמור מכך: כאשר נשותיו של עשו מקטרות לעבודה זרה, יצחק לוקח את הדברים לעומק לבו ומתעוור מכך. הוא מסמל את האדם תובע-השלמות שמחמיר עם עצמו עד מיצוי הנפש. [ומה שיצחק אהב את עשו, צריך לומר שהיה זה מתוך רצון לשנות את עשו ולא נתינה לשם נתינה פזרנית כמו אצל אברהם]. האימה ששררה סביב יצחק ושיטת החינוך הקפדנית לא הביאה מזרז לתסכולו של עשו.

יעקב, לעומת זאת, מסמל את התכונה השלישית והמושלמת: "תפארת", מלשון יופי ופאר. יעקב פועל כביכול מ'ההיגיון' ולא מהאופי האישי. יעקב משלב בין חסד וגבורה וממצה את הסגולות של שתיהן.

כמה דוגמאות לכך לעניות דעתי בלבד: הבה נתבונן בפרשת הברכות ונשאל, האם יעקב מזכיר את אברהם או יצחק? התשובה היא: לא זה ולא זה. יעקב מביט על הילד ושואל מה הילד הזה צריך. בעוד שביחס לבניו הגדולים הוא מדבר בתוקף נורא, לפתע תוך כדי דיבור הוא הופך את הקו ומדבר אל האחרים בנעימות עצומה. זאת תכונה כמעט לא אנושית. לכל אדם יש את הקו הנפשי בו הוא פועל – לחסד או לגבורה וכך הוא מפרש את כל מה שרואה בחייו. יעקב אבינו מגלם בו זמנית שתי תכונות הפוכות בתכלית. אלא יעקב היה אדם שפעל מההיגיון הבריא ולא מהאופי האישי. כנראה שהגדולים היו צריכים את הקו התקיף בעוד שהצעירים את הקירוב.

התנועה הזאת באה לידי ביטוי גם לאחר פרשת שכם. בהתחלה יעקב נוזף בחומרה בשמעון ולוי ואומר להם: "עכרתם אותי להבאישיני". אולם לאחר שהם משיבים ואומרים: "הכזונה יעשה את אחותנו"? יעקב משתתק. הוי אומר שיעקב שם קץ לכעסו ואינו מעצים את העימות.

יתירה מכך - וזאת נקודה מעניינת במיוחד: אפילו הגבורה עצמה היא מוגבלת ומרוסנת. היא משלבת בתוכה את החסד. לאחר שיעקב מזכיר את הקנאות של שמעון ולוי, הוא 'מקלל' אותם שיהיו נפוצים ומפוזרים בין קהילות ישראל כדי שלא ייצרו יחד אגרוף מרוכז של קנאות. רש"י מסביר כי יעקב כיוון לכך שבני שמעון יהיו מלמדי תינוקות ולכן ייאלצו לנוע ולנווד בין הקהילות כדי למצוא עבודה, וכן בני לוי יהיו כוהנים המחזרים על הגרנות וייאלצו לנוע בין העיירות כדי לקבל תרומות מעם ישראל.

ראיתי באחד המפרשים שכותב, שלמעשה, זה עצמו היה שילוב של חסד. היה זה עונש שעניינו תיקון ולא נקמה. שכן כדי למצוא עבודה כמלמדי תינוקות, הם יהיו מוכרחים לרכך את טבעם, שהרי לא הקפדן מלמד. וכן כדי לקבל תרומות מעם ישראל, הם יהיו מוכרחים לנהוג באהבה ורכות, שהרי אחרת איש לא ירצה לפרנסם. נמצא שאפילו הגבורה עצמה הייתה ממותקת בחסדים.

עוד נקודה נפלאה מובאת ברש"י כאן: נשים לב שיעקב מקלל רק את מידת הכעס של שמעון ולוי ולא אותם עצמם. הוא אומר רק: "ארור אפם כי עז" ולא אומר חלילה שהם עצמם ארורים. וזאת מידה אדירה של שליטה עצמית: גם בשיא הכעס, הורה אמור לתקוף רק את ההתנהגות של הילד ולא אותו עצמו חלילה. אסור לו להעלות אפשרות שהילד עצמו אבוד וחסר תקנה.

רמב"ן האמונה והביטחון טו: אברהם אבינו התנסה במידת החסד, כדכתיב ויטע אשל, ונוטריקון שלו: אכילה שתיה לוייה, לפיכך ניתנה לו מדת החסד. יצחק גדר יצרו ונתרצה להתקרב עולה תמימה לפני בוראו, ופחד מיוצרו, לפיכך ניתנה לו מדת פחד, שהיא מכוח הגבורה. ולפי שהיה יעקב אבינו אמתי ונתאמתו דבריו, שנאמר וכל אשר תיתן לי עשר אעשרנו לך... לפיכך ניתנה לו מדת האמת.

בכך מבארים אדמור"י חב"ד את שאלתנו המרכזית: מדוע זכה יעקב שתהא מיטתו שלמה? שכן ההצלחה בחינוך טמונה במידת התפארת, ביכולת לנהל את המידות ולשלב בין שתיהן. הורה מוצלח יודע שאין שיטה אחת בחינוך. לכל ילד יש את השיטה המתאימה לו, ויותר מכך והוא העיקר: לעולם אסור ללכת עד הסוף עם גישה אחת, אלא תמיד לשלב ולאזן בין המידות.

מספרים על אישה בקראון הייטס, שהילד שלה ירד מהדרך ועזב את הבית ל"ע. היא התאוננה לפני הרבי ביחידות כי אינה מבינה למה זה קרה אתו דווקא. היא נתנה לכל ילדיה את אותו החינוך? הרבי השיב כי זאת בדיוק הבעיה, שנתנה לכל הילדים אותו חינוך...

אור התורה צמח צדק בהעלותך שצד: קו האמצעי דיעקב נקרא אמת, שמבריה מן הקצה אל הקצה. ואינו כמו מדת אברהם ויצחק שיש להם הפסק, כמו מדת החסד וגבורה שכל אחד מנגד זה לזה, ועל כן אברהם יצא ממנו ישמעאל, ויצחק יצא ממנו עשו, אבל יעקב קו האמצעי - מיטתו שלימה.

ראו בהערה⁶ כמה שאלות נוספות המתורצות בהתאם לגישה זו.

מובא בספרים (ראו בארוכה לקו"ש ט/27) כי זכותו של יעקב אבינו תעמוד לנו עד ביאת משיח צדקנו. בית המקדש הראשון מכוון כנגד מידת החסד, מידתו של אברהם. בית המקדש השני מכוון כנגד מידת הגבורה, מידתו של יצחק. אולם לשני הבתים לא היה קיום. בית המקדש השלישי מכוון כנגד מידת האמת, מידתו של יעקב אבינו ולכן הוא ישכון ויתכונן לנצח נצחים בקרוב ממש.

ונסיים בסיפור יפה (לפי ספר חסידים תרנה): אבא עמד ללכת מהעולם, הוא קרא לבנו וביקשו לקבל החלטה נחושה: לעולם אל תביע כעס לפני שעובר עליך לילה. הבן הסכים וקיבל את החלטה.

לאחר פטירת האב, הבן נסע לעסקים מעבר לים ושהה שם כמה שנים. כשחזר הביתה, שמע מאחורי הדלת קול גבר צעיר מדבר עם אשתו. הוא הזדעזע ורצה לשלוף את החרב להרוג את שניהם, אבל נזכר בהבטחתו לאביו לא לכעוס עד שיעבור לילה. הוא התאפק עד הבוקר ואז נכנס הביתה. אשתו הראתה לו כי הבחור הצעיר הוא הילד שלהם שצמח וגדל בכל השנים שהאב לא היה בבית. אמר אותו אדם: ברוך אבי שציווני לעצור כעסי לילה אחד ולא פגעתי חלילה באשתי ובני.

כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי רבנו ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁶ הרחבה: בהתאם ליסוד זה מבוארות קושיות נוספות: 1. בכך מבאר הרבי (לקו"ש לד/כי תבוא) את המצווה "ללכת בדרכיו, מה הוא רחום אף אתה היה רחום". הרבי מבאר שיש בכך חידוש גדול על מצוות "ואהבת לרעך כמוך". הקב"ה מנהל את מידותיו בהתאם לצורך ולא בהתאם לאופי. הוא יכול לתת בו זמנית לאדם אחד חסד ולאדם אחר גבורה. וכך נדרש מאתנו לנהל את הרגשות בהתאם לנדרש ולא בהתאם לאופי.
 2. בכך מבאר רבנו הזקן מה שלאחר עקדת יצחק, נאמר לאברהם: "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה". ולכאורה, האם הדבר לא היה ידוע עוד קודם לכן? הרי אברהם מסר נפשו וקפץ לאש של נמרוד? אולם הקפיצה לאש הייתה בהתאם לטבעו להפיץ אלוקות, ואילו עקדת יצחק הייתה פעולה חמורה של גבורה בניגוד לטבעו.
 3. זאת כוונת התכללות הספירות בספירת העומר, "גבורה שבחסד, חסד שבגבורה" וכו'. הכוונה היא לבקש שנדע להכליל ולאזן בין המידות ולמצות את הסגולה של כולן.